

Indhold

1. Grundlag for tilsyn med dagtilbud Skanderborg kommune	1
1.1 Tilsynspraksis som formativ evaluering.....	1
2. Tilsyn, kvalitetsudvikling og praksisudvikling	2
2.1 Den styrkede læreplan og særligt fokus på læreplanstemaerne.....	2
3. Perspektiv på dagtilbud af høj kvalitet – lovgivning, forskning, politik og praksis	3
3.1 Rammefaktorer.....	4
3.2 Samspil og relationer.....	5
3.3 Leg og læring.....	6
3.4 Demokratiske læreprocesser og børns medbestemmelse.....	8
3.5 Børnefællesskaber og inklusion.....	10
3.6 Forældresamarbejde.....	11
3.7 Sprog og kommunikation.....	11
3.8 Motorik og bevægelse.....	12
3.9 Faglig ledelse.....	13
4. Udarbejdelse af tilsynsmodel	15
4.1 Hvordan og hvorfor.....	15
4.2 Opbygning af tilsynsmodellen.....	15
5. Opfølgning og praksisudvikling	15
6. Kvalitetsrapporten	16
Litteraturliste	17

1. Grundlag for tilsyn med dagtilbud

Skanderborg kommune

Formålet med dette oplæg er at opridse et grundlag for tilsynspraksis i Skanderborg Kommune. Det er jf. Dagtilbudsloven 2018 § 5 lovpligtigt at føre tilsyn med dagtilbud, med henblik på at sikre at gældende lovgivning overholdes, at kommunens sammenhængende børn- og ungepolitik udmøntes og ikke mindst at der ydes særlig støtte til de børn og unge under 18 år, der har behov herfor. Hertil kommer, at kommunalbestyrelsen skal fastsætte og offentliggøre rammerne for tilsynet.

Skanderborg Kommune har et ønske om, at tilsynet ikke kun har en kontrolfunktion, men også er med til at udvikle pædagogisk praksis, således at kommunens tilsynspraksis er med til at sikre, at viden om høj kvalitet i dagtilbud får et liv i praksis, fordi der gennem tilsyn fokuseres på det centrale i pædagogisk kvalitet.

Dette betyder et fokus på, at alle børn i dagtilbuddet tilbydes sikkerhed, omsorg, relation og læringsmuligheder.

Skanderborg Kommune ønsker dertil, udover det systematiske grundlag for tilsynet, at have en systematik for opfølgning på tilsynet i form af handleplaner, opfølgning på tværs af institutioner, udviklings-tiltag m.v.

Nærværende grundlag for tilsyn skal således skabe en kobling mellem dagtilbudsloven (herunder læreplaner), kommunens tilsynspligt med daginstitutioner, forskning på dagtilbudsområdet og Skanderborg Kommunes børn & unge politik på dagtilbudsområdet.

1.1 Tilsynspraksis som formativ evaluering

Udgangspunktet for dette afsnit om tilsyn og kvalitetsrapport er, at der ved tilsyn er tale om evaluering af dagtilbudsområdet og at denne evaluering forstås i et formativt perspektiv. Det betyder, at der i både tilsyn og kvalitetsrapport er fokus på det, der tillægges værdi og har betydning for de valg, der træffes både i praksis og for så vidt også på ledelsesmæssigt- og politisk niveau. Disse værdier ses her som et samspil mellem dagtilbudsloven (herunder læreplaner), forskning på området samt kommunale politikker og indsatser.

For at dette sker er det nødvendigt at have defineret, hvordan høj kvalitet ser ud, samt hvilke indikatorer der med rimelighed kan anvendes for at undersøge praksis i et kvalitets- og udviklingsperspektiv, men også at der er klare retningslinjer og systematik omkring tilsynet, formidling og anvendelse. Nærværende grundlag danner udgangspunkt herfor.

2. Tilsyn, kvalitetsudvikling og praksisudvikling

Det formative perspektiv nævnt ovenfor sigter mod to målgrupper; dels praksis selv i forhold til at udvikle egen praksis og dels mod et ledelsesmæssigt/politisk niveau i form af at skabe viden om dagtilbudsområdet, som kan være med til at kvalificere beslutningsgrundlaget på området.

Tilsynet skal således både bidrage med en tilbagemelding til det enkelte dagtilbud og data i den kommunale kvalitetsrapport.

I og med tilsynet ønskes anvendt både med et kontrollerende og udviklende sigte, vægtes en høj grad af involvering af praksis i tilsynspraksis. Både i forhold til at udforme tilsynspraksis, metodiske valg og indsamling og tolkning af data.

En vigtig del af grundlaget for tilsynet er også at sikre, at de valgte metoder til tilsyn giver et reelt indblik i praksis og i sin form er relevant for den pædagogiske praksis. Dette da det er afgørende for, at tilsynet foranlediger de rette opfølgende handlinger og reelt set er med til at sikre kvaliteten i dagtilbuddet, herunder at sikre at blandt andet arbejdet med de styrkede læreplaner pågår som ønsket.

2.1 Den styrkede læreplan og særligt fokus på læreplanstemaerne

Tilsynsmodellen tilstræber i høj grad, at der føres tilsyn med hvordan dagtilbudsloven, kommunale strategier og indsatser samt generel viden om kvalitet i dagtilbud kommer i spil i den pædagogiske praksis. Her er der særlig interesse for, hvordan den styrkede læreplan kommer i spil. Det er derfor beskrevet under hvert tema i tilsynsmodellens grundlag, hvordan Den styrkede læreplan kommer i spil i det enkelte tema.

3. Perspektiv på dagtilbud af høj kvalitet – lovgivning, forskning, politik og praksis

I dette afsnit tegnes et billede af, hvordan kvalitet kan forstås i et samspil mellem lovgivning, forskning samt lokal politik og indsatser.

Dagtilbudsloven opridser, at dagtilbuddenes formål er at fremme børns og unges trivsel, udvikling og læring gennem dag-, fritids- og klubtilbud samt andre socialpædagogiske fritidstilbud, og dertil at forebygge negativ social arv og eksklusion (Dagtilbudsloven 2018). Netop i forhold til social arv og eksklusion viser forskning, at dagtilbud af høj kvalitet har betydning for børns personlige, sociale og kognitive udvikling i en grad, der rækker langt ud over tiden i daginstitutionen og som får betydning for børns chanceligheder på langt sigt (Sylva et al 2004).

I Skanderborg Kommunes børn og ungepolitik formuleres ligeledes at pædagogiske miljøer skal have plads til mangfoldighed og forskellighed, give plads og mulighed for udfoldelse samt for at bryde negative sociale udviklingsmønstre.

Helt grundlæggende forstås høj kvalitet i dagtilbud således, at tre følgende basale behov dækkes:

- Beskyttelse af børns sikkerhed og sundhed
- Understøttelse af opbygning af positive relationer
- Muligheder for at blive stimuleret og at lære af erfaringer (Clifford, Reszka & Rossbach 2010)

Denne kvalitetsforståelse udfoldes herunder i en række perspektiver på kvalitet i dagtilbud.

I selve tilsynsmodellen vil der være elementer, som optræder på tværs af temaerne, da der er sammenhæng mellem, fx hvordan det relationelle miljø i institutionen er, og hvordan der arbejdes med læring. Der vil således, selvom der ikke føres tilsyn med alle temaer hver gang, være elementer, der går igen og som sikrer en bred opmærksomhed på sammenhængen mellem de forskellige elementer i læringsmiljøet, selvom der udvælges afgrænsede temaer som fokus for tilsynet.

3.1 Rammefaktorer

Omkring dagtilbuddene er der en række rammefaktorer, som har indflydelse på, hvordan den pædagogiske praksis udspiller sig.

Eksempelvis er hvert dagtilbud tildelt en normering. Forskningsmæssigt set er normering et af de aspekter, der danner forudsætninger for kvalitet. Normering er ikke lig med kvalitet, men det er en klar forudsætning, fordi det har betydning for børns mulighed for at få omsorg, danne tætte og positive relationer med voksne og der igennem også at få adgang til et udfordrende og stimulerende læringsmiljø (Ringsmose & Kragh-Müller 2017, Sylva et al 2004).

At normering ikke i sig selv er garanti for kvalitet, betyder bl.a. at organisering og ledelse af dagtilbuddet også spiller en vigtig rolle i kvalitetsniveauet (Ringsmose & Kragh-Müller 2017, Sylva et al 2004, 2010).

Personalets uddannelse har ligeledes betydning for kvaliteten i dagtilbuddet, da det har indflydelse på, hvor sensitive og positive personalet er, samt i hvor høj grad personalet evner at tilrettelægge et passende læringsmiljø. En passende tilrettelæggelse betyder blandt andet, at læringsmiljøet tilrettelægges og styrkes gennem relationer og pædagogiske aktiviteter, snarere end standardiserede mål. Det betyder ligeledes, at aktiviteterne tager udgangspunkt i børnenes interesser, og at personalet undervejs er lyttende, respektfulde og hjælper børnene med at forebygge og håndtere konflikter (Ringsmose. & Kragh-Müller 2017, Sylva et al 2004, Brostrøm & Hansen 2006).

Da normering og uddannelsesniveau er betydningsfuldt set i et kvalitetsperspektiv, registreres normeringen derfor ved tilsyn i hver enkelt institution, herunder hvordan normeringen ser ud fordelt på uddannelsesniveau i personalegruppen.

Viden om hvordan børn lærer og viden om læreplanernes indhold, har ligeledes en stor betydning for det pædagogiske arbejde. Det er i den forbindelse også indikerende, at personalet formår selv at generere denne viden, dvs. at personalet arbejder med at reflektere over de læringsmiljøer, de er ansvarlige for bl.a. gennem dokumentation og evaluering (Sylva et al 2004, Brostrøm & Hansen 2006).

I EPPSE-projektet (Sylva et al 2004) er det også påvist, at voksne, der har været igennem kortere uddannelsesforløb, forbedrede interaktionen med børnene markant ved at være sammen med veluddannet personale. Der er altså et rationale i at overveje, hvordan det veluddannede personale kommer i spil, og hvordan der arbejdes med personalesammensætning og -udvikling (Ringsmose. & Kragh-Müller 2017, Sylva et al 2004).

Som en konsekvens heraf registreres under tilsynet hvilke muligheder, der er i hver enkelt institution for at arbejde reflekteret med at udvikle praksis og hvordan dette organiseres, da det er relevant viden set i lyset af, at tilsynet skal understøtte høj kvalitet i dagtilbuddene. Ligeledes deltager medarbejderrepræsentanter i tilsynet, og det forventes efter gennemført tilsyn, at personalegruppen i institutionen involveres i det videre udviklingsarbejde.

Derudover er det fysiske miljø en vigtig rammefaktor. Det er ikke ligegyldigt hvad børn har af plads, materialer m.v. til at udfolde sig på. Fysisk plads har betydning for legemuligheder, relationer, konfliktniveau blandt børnene m.v. Dertil har materialer og omgivelser betydning i forhold til om børns nysgerrighed vækkes, om børnene udfordres, stimuleres m.v. (Sylva et al 2004, 2010, Ringsmose. & Kragh-Müller 2017, Brostrøm & Hansen 2006). Ligesom normering er et godt fysisk miljø ikke en garanti for kvalitet, men en vigtig forudsætning.

Dette indgår ligeledes aktivt i tilsynet som en registrering af rammefaktorer, der påvirker kvaliteten af børns læringsmiljø, og det noteres derfor hvor store arealer, der er til børnene, hvilke muligheder, der er for grovmotorisk udfoldelse og i hvor høj grad læringsmiljøet er indrettet varieret, så der gives mulighed for at børnene gennem leg, kan gøre sig erfaring med læreplanstemaerne.

3.2 Samspil og relationer

Positive relationer danner forudsætning og grundlag for al læring, udvikling og trivsel. Der tegnes en stærk sammenhæng mellem voksne, der er sensitive, positive og lydhøre over for børns ytringer samt børns muligheder for personlig, social og kognitiv læring og udvikling (Klinge 2016, Jensen, Svinth og Hansen 2016, Sylva et al 2004, Næsby 2014). Dette afspejles i Skanderborg Kommunes børn og unge-politik, hvor det understreges, at børn har ret til at blive mødt med respekt, anerkendelse og omsorg og have erfaringer med at få hjælp og støtte fra voksne. Dagtilbudsloven peger ligeledes utvetydigt på det enkelte barns ret til at blive mødt med omsorg og understøttelse af barnets alsidige udvikling og selvværd.

Skal man således sikre, at såvel lovgivning, kommunalpolitik og aktuel viden kommer i spil, er det helt grundlæggende, at der er fokus på det relationelle arbejde i dagtilbuddene.

Denne nærhed og relationsdannelse er vigtig for barnets oplevelse af sig selv, andre og verden og for den voksnes evne til at indgå i positive relationer med hvert enkelt barn og rammesætte et børnefællesskab, hvor børnene har mulighed for at dyrke positive relationer med hinanden (Sylva et al. 2004, Næsby 2017, Kragh-Müller & Isbell 2011). Som dagtilbudsloven beskriver, er det helt grundlæggende at arbejde med et børnesyn, hvor man tager børns perspektiver og initiativer alvorligt. Børnesyn og syn på børns lærings- og udviklingsprocesser har afgørende betydning for kvaliteten af dagtilbuddet (Sylva et al 2010, Næsby 2014). Det er overordnet set vigtigt, at alle børn mødes med konstruktive forventninger (OECD 2006, Nottingham 2016, Sylva et al 2010). Det er derfor et vigtigt fokus i dagtilbuddenes arbejde med praksisudvikling at udfordre egne narrativer og forventninger eller mangel på samme i forhold til børn i dagtilbuddet. Det er i relationen til andre vi danner et billede af os selv (Honneth 2006), og derfor er det vigtigt, at barnet gennem relation til andre børn og voksne oplever sig selv anerkendt som en, der er værd at møde, lytte til og tage alvorligt.

3.3 Leg og læring

En vigtig del af den pædagogiske kerneopgave er netop omsorg og professionel kærlighed (Hansen 2013), og her er det ikke kun vigtigt hvad der siges, men også hvordan, med hvilket kropssprog, mimik etc. (Hansen 2013, Sylva et al 2010).

Når der er tale om et godt relationelt miljø er det også vigtigt, at der er fokus på, at den voksne altid er meransvarlig for relationen og derfor nødvendigvis må være særlig opmærksom på, hvordan der indgås i relationer med børn for netop at danne gode relationelle mønstre med alle børn (Nielsen 2013).

Dette understreges også gennem det børnesyn, der ligger i dagtilbudsloven (2018), hvor der netop er fokus på, at alle børn har del i de gode relationer og at alle børn har værdi etc.

Ved tilsyn med temaet Samspil og relation, er følgende indikatorer i fokus:

- 1) Personalets refleksion over egen andel i relationer
- 2) Børnene mødes positivt verbalt og med kropssprog, og børns følelser tages alvorligt
- 3) Børnene mødes med glæde og begejstring, dvs. personalet er rollemodeller ved at vise engagement og interesse

Disse tre indikatorer undersøges ved observationer foretaget af både interne og eksterne aktører samt ved interview/spørgeskema til forældrene. De tre indikatorer taler ind i flere læreplanstemaer. De taler ind i området omkring alsidig personlig udvikling, fordi Samspil og relation handler om, hvordan børnene har mulighed for at møde sig selv og verden gennem de voksne i dagtilbuddet og hvilket børnesyn institutionen arbejder med, hvilket der ligeledes er et øget fokus på i den styrkede læreplan. Samtidig taler temaet også ind i Sprog og kommunikation samt Kultur, æstetik og fællesskab, da et vigtigt element i temaet Samspil og relationer dels er at hjælpe det enkelte barn ind i fællesskabet og at arbejde med børnefællesskabet som en helhed. Dels er sproget, som den voksne gennem sit nærvær stimulerer barnet med også et vigtigt redskab for barnet i forhold til at forstå sig selv og andre.

I meget dagtilbudsforskning tegnes en stærk sammenhæng mellem voksne, der er sensitive, positive og lydhøre over for børns ytringer samt børns muligheder for personlig, social og kognitiv læring og udvikling (Klinge 2016, Jensen, Svinth & Hansen 2016, Sylva et al 2004, Næsby 2014).

Når det kommer til børns læreprocesser, er det gennem interaktion og erfaringsdannelse børn lærer, snarere end gennem formaliserede læreprocesser (Sylva et al 2004). I den styrkede læreplan står læring i fællesskaber og gennem deltagelse som et centralt element (2018). En vigtig del af børns lære- og udviklingsprocesser foregår gennem dialog og samtale, hvor verden udfordres, udvides og begribes. Dette kan sammenfattes under begrebet vedvarende fælles tænkning (Brody 2014), hvor man i samtalen opmuntrer børn til at undre sig og stille spørgsmål ved de fænomener, de møder i verden, forsøger at udvikle begreber og ideer, opmuntre til dialog og argumentation samt at arbejde mod en åbenhed for andre synspunkter og argumenter (Sylva et al 2004, Nottingham 2016). Netop samtale og dialog hvor både børn og personale deltager, bidrager og sammen undrer sig, er kendetegnet ved dagtilbud af høj kvalitet (Sylva et al 2004, Ringsmose. & Kragh-Müller 2017, Næsby 2017). Dette går igen i Nottinghams beskrivelse af et growth mindset, hvor man netop arbejder med, at børnene lærer at lære, fremfor at arbejde ud fra et deterministisk syn på børns evner (Nottingham & Nottingham 2017). Samme tilgang går igen i Skanderborg Kommunes strategi ”Den bedste start på livet”, hvor dagtilbuddene forventes at styrke børns robusthed og livsmestring. Det er i samtalen, at personalet udvider børnenes perspektiv og gør børnene nysgerrige.

Nogle af de voksenfærdigheder, der peges på i forbindelse med at styrke børns mestringsevne er bl.a. at personalet er i stand til at genkende og fokusere på børnenes styrker og deres forsøg på at deltage og mestre, og at de er opmærksomme på, hvordan børn danner mening og lærer af deres oplevelser. Herudover også at personalet er i stand til at gribe børns aktuelle forsøg og interesser, som udgangspunkt for udvikling, og sidst men ikke mindst også at personalet i deres konstruktive feedback til børnene opmuntrer børnene til læring fremfor kun at rose dem. Netop måden, personalet giver børnene feedback på er afgørende for hvilke muligheder, børnene har for at lære og udvikle sig (Nottingham 2016, Sylva et al 2004, Brostrøm 2016).

Sidst men ikke mindst er det vigtigt, at personalet forstår sammenhængen mellem dialog, tænkning og forståelse/erfaringsdannelse, da det er en vigtig forudsætning for at personalet er tæt nok på børnene, til at kunne arbejde med et dynamisk tankesæt og med at udvide og tilføre læring i mange varierede situationer (Sylva et al 2004, Nottingham 2016, Kragh-Müller & Isbell 2011). Dette betyder helt grundlæggende et børnesyn, hvor man tager børns perspektiver og initiativer alvorligt.

Børnesyn og syn på børns lærings- og udviklingsprocesser har afgørende betydning for kvaliteten af dagtilbuddet (Sylva et al 2010, Næsby 2014). Det er overordnet set vigtigt, at alle børn mødes med konstruktive forventninger (OECD 2006, Nottingham 2016). Alternativt kan det resultere i, at dagtilbuddene har en forstærkende effekt på negative sociale mønstre, da der er en tendens til, at børn med få ressourcer mødes mindre anerkendende, nysgerrigt m.v. end børn med mange ressourcer (Winther-Lindqvist 2011).

Ved tilsyn med tematikkerne Leg og læring er følgende indikatorer i fokus:

- 1) De pædagogiske læreplaner anvendes som et aktivt redskab, dvs. læreplanen anvendes aktivt til at arbejde med børns udvikling og læring
- 2) Fokus på læring i både rutiner, leg og aktiviteter
- 3) Variation i læringsmiljøet, dvs. balance mellem børns selvorganiserede leg og pædagogiske aktiviteter i små og store grupper, og børns adgang til en bred variation af spil, materialer og aktiviteter.

Disse tre indikatorer taler, med bl.a. særligt fokus på læreplanstemaerne, ind i et bredt og varieret læringsmiljø, hvor der er balance mellem børne- og vokseninitierede aktiviteter.

Som en del af læringstemaet undersøges institutionens arbejde med læreplanerne både i aktiviteter, leg og rutiner. Herved repræsenteres alle 6 læreplanstemaer under dette tema.

3.4 Demokratiske læreprocesser og børns medbestemmelse

I dagtilbudsloven vægtes det at børn har medbestemmelse, medansvar og forståelse af demokratiske processer. Forskning viser også, at høj kvalitet i dagtilbud kendetegnes ved en balance mellem børns initiativer, voksnes initiativer og børns initiativer, der udvides af voksne (Sylva et al 2004).

I OECD-rapporten "Starting strong" (2006) understreges det, at tilrettelæggelsen af pædagogiske aktiviteter bør ligge tæt op ad børns naturlige måde at lære på, dvs. ved at anvende en legende tilgang, hvor barnet vises tillid, inddrages og hvor der arbejdes med æstetiske udtryksformer, der lægger ud over sproget (OECD), hvilket vægtes helt centralt i den styrkede læreplan (Børne og- Socialministeriet 2018).

I denne forståelse er det grundlæggende for børns læring i dagtilbud at børn får lyst, nysgerrighed og mod til at lære, samt at de har tillid til egen læring (Martin-Korpi 2005), da det nærmere er et grundlag for læring på et senere tidspunkt snarere end opnåelse af specifikke mål, der er centralt i børns læring i dagtilbud. Netop den mere uformelle tilgang til læring og at de voksne har en forståelse af, hvordan børn tænker og lærer, er forskningsmæssigt set også af stor betydning for børns udvikling og læring samt kendetegner dagtilbud af høj kvalitet (Sylva et al 2004). Derfor er det også særlig vigtig at arbejde med refleksion og nysgerrighed sammen med børnene, og denne tilgang kan variere, men findes i beslægtede variationer som vedvarende fælles tænkning eller challenging learning m.fl. (Sylva et al 2004, Nottingham 2016). Essensen er, at personalet samarbejder om at løse en problemstilling, udvikle en forståelse m.v. gennem positive interaktioner, feedback og åbne spørgsmål. Dette ses oftest at opstå når der er 1:1 kontakt mellem barn/voksen eller når børnene arbejder i små grupper (Sylva et al 2004, Ringsmose & Kragh-Müller 2017). Ligesom det er tilfældet inden for andre områder, ses der således også en klar sammenhæng mellem rammer, processer og kvalitet af det pædagogiske arbejde.

Læring i denne forståelse er en tilblivelse og erfaringsdannelse, hvor personalet stræber efter opfindsomme måder at inddrage børn i meningsfulde processer gennem handling, diskussion og overvejelser, som styrker børnenes deltagelse (Jensen, Svinth & Hansen 2016, Næsby 2017). Her er altså vægt på deltagelse og processer, som inkluderer alle børn i dagtilbuddet. Netop denne deltagelse i meningsfulde fællesskaber og venskaber fremhæves også både i Skanderborg Kommunes børn og ungepolitik, herunder inklusionsstrategien, og i dagtilbudsloven, hvor det specifikt fremgår, at dagtilbud skal give børn medbestemmelse, medansvar og forståelse for demokrati (Dagtilbudsloven 2018 §7 stk.4). Medbestemmelse forstås som fx indflydelse, deltagelse og ytringsfrihed (dagtilbudsvejledningen), og der skal lyttes til børn og de skal tages alvorligt. Børnene skal have mulighed for indflydelse og medbestemmelse i deres dagligdag i dagtilbuddet afhængig af alder og modenhed (bemærkningerne til dagtilbudsloven).

Der er særlig grund til opmærksomhed omkring netop dette, da børn med flere ressourcer også har tendens til at få mere medbestemmelse og dermed også at sikre, at udsatte børn ikke gør sig færre erfaringer med medbestemmelse (Jensen, Svinth & Hansen 2016). I forhold til at arbejde inkluderende og at mindske negative sociale (eksklusions) processer, som både er i fokus i dagtilbudsloven og i Skanderborg Kommunes børn og ungepolitik, må en nødvendig del af tilsynet netop omhandle hvordan der arbejdes med at inkludere alle børn i fællesskaber, hvor de har mulighed for samspil, relationer og læring.

I forhold til at arbejde med læring inden for læreplanernes temaer, lægges netop op til den ovenfor opridsede tilgang til læring, hvor læreplanerne ikke skal arbejdes med som et pensum, men nærmere som tilrettelæggelse af læreprocesser omkring et indhold, hvor børn har mulighed for at lege, lære, deltage, bygge relationer m.v. (Master for læreplaner 2016).

Der føres tilsyn med temaet demokratiske læreprocesser og børns medbestemmelse ud fra følgende indikatorer:

- 1) Balance mellem børns selvorganiserede aktiviteter og tilrettelagte pædagogiske aktiviteter
- 2) Praksis organiseres, så der både er faste rutiner og struktur ændres ved behov
- 3) Børn udtrykker glæde og forventning til lege og aktiviteter i institutionen, dvs. børnene udtrykker lyst til at deltage

Disse indikatorer berører dels læring helt generelt, da der gennem første indikator netop vægtes et læringsmiljø, hvor der er balance mellem børnenes og medarbejders input, da begge er vigtige for at der er tale om et læringsmiljø af høj kvalitet. Det er derfor ikke kun vigtigt at se på hvilke aktiviteter, dagtilbuddet tilbyder børnene, men også i hvilken grad børnene har mulighed for at tage initiativ til leg og aktivitet i dagtilbuddet. Herudover føres der også, under dette tema, tilsyn med, hvordan der arbejdes med det pædagogiske grundlag, hvor netop børns medbestemmelse og den legende læring fremhæves.

Sidst men ikke mindst er det både social og personlig alsidig udvikling, der er under tilsyn her, da dagtilbuddets rammer har betydning for barnets personlige og sociale udviklingsmuligheder i form af børns mulighed for at tage initiativ samt deres mulighed for at være i rammer, hvor man som barn kan honorere de forventninger, der er i dagtilbuddet.

3.5 Børnefællesskaber og inklusion

Når et dagtilbud arbejder inkluderende, er der en grundlæggende holdning til, at alle børnene i dagtilbuddet har ret til at deltage, og pædagogisk arbejde skal derfor altid være begrundet, planlagt og gennemført ud fra en didaktisk ramme. Begrundet og planlagt betyder her et velovervejet, reflekteret læringsmiljø, som er tilpasset den aktuelle børnegruppe. I mere uformelle systemer, fx i en legegruppe kan inklusion være til forhandling, og uorganiseret pædagogik åbner altså i dette perspektiv for eksklusionsmekanismer (Næsby 2014). Organiseret pædagogik betyder i denne forståelse, at personalet har et grundlæggende blik for at alle børn har deltagelsesmuligheder, positive relationer og at det ikke er børnenes ressourcer, der er styrende for, om man som barn får relations-, lærings- og dialog-muligheder m.v. Denne organiserede pædagogik kommer til udtryk gennem dagtilbuddets indretning, rutiner, gruppestørrelser, aktiviteter m.v., som tager højde for at alle børn med succes, skal kunne deltage i og bidrage til børnefællesskabet.

Inklusion på alle planer kræver både børnenes tilstedeværelse, deltagelse og inddragelse samt at børnene selv oplever at være inkluderet. Dette kræver i høj grad voksne, som møder børnene med plads til forskellighed, med indsigt i børns hensigter og interesser samt fastholder en nysgerrighed og lydhørhed overfor børnene (Næsby 2014). Sagt på en anden måde, er den fornemmeste opgave for personalet at være så meget sammen med børnene som muligt og ikke kun overlade børnene til at "lege selv" (Winther-Lindqvist 2011), samt at det sker i rammer, der fordrer at børnene har optimale muligheder for at lære og være.

Under temaet børnefællesskaber og inklusion arbejdes der ved tilsynet med følgende indikatorer:

- 1) Systematik omkring inklusion og det konstruktive møde med alle børn (respektfuldt og positivt)
- 2) Alle børn opmuntres til deltagelse
- 3) Arbejde med mangfoldighed (køn, kultur, sprog, forskellighed m.m.)

Her er det særligt det pædagogiske grundlag og læreplanstemaerne social udvikling samt kultur, æstetik og fællesskab, som kommer til udtryk gennem indikatorer, der fokuserer på fællesskabet og det respektfulde møde. Dette ved at man netop ser på, hvordan medarbejdernes sociale og relationelle rammesætning som rollemodeller i dagtilbuddet, får indflydelse på hvilke erfaringsmuligheder, børn i dagtilbuddet gør sig med at være en del af et fællesskab.

3.6 Forældresamarbejde

Både dagtilbudsloven og Skanderborg kommune har et stærkt fokus på et tæt og konstruktivt forældresamarbejde. Forskning viser ligeledes, at dagtilbud af høj kvalitet bl.a. kendetegnes ved netop et tæt forældresamarbejde. Særligt i forhold til at dagtilbudde-
ne er dygtige til at give forældre indblik i deres børns aktuelle lære- og udviklings-
processer og viser, hvordan forældrene kan bygge bro mellem dagtilbud og hjem for at
understøtte børns udvikling og læring. Forældre, som er velinformede om børnenes
aktiviteter og aktuelle læreprocesser i dagtilbuddet, har betydning for børnenes udvik-
ling, fordi forældrene med denne viden kan støtte børnene hjemme (Sylva et al 2004,
Ringsmose. & Kragh-Müller 2017).

Forældresamarbejdet har jf. den styrkede læreplan (2018) to ben; dels den formelle kompetence i form af forældrebestyrelser, og dels det øvrige samarbejde med foræl-
dre om det enkelte barn og hele børnegruppens trivsel og udvikling. I tilsynet vil der
være særlig fokus på det forældresamarbejde, som har det enkelte barn og gruppens
trivsel som fokus. Forældresamarbejdet drejer sig i denne henseende dels om et sam-
arbejde, der er konstruktivt og tillidsfuldt med fokus på børnenes trivsel, udvikling og
læring, og dels om hvordan forældre inddrages, vejledes og mødes i den enkelte fami-
lies behov herfor (Den styrkede læreplan 2018).

Indikatorerne omkring forældresamarbejde er følgende:

- 1) Brobygning mellem hjem og dagtilbud
- 2) Inddragelse af forældre i arbejdet med børnenes trivsel og læring

Ved temaet forældresamarbejde er en vigtig del af dokumentationen, at der forud for
tilsynet afholdes interviews med eller laves spørgeskemaer til forældre i dagtilbuddet
for at perspektivere dagtilbuddets eget blik på forældresamarbejdet.

3.7 Sprog og kommunikation

I dagtilbudsloven er der særlig krav til sprogarbejdet med børn, både i form af en skær-
pet pligt til sprogscreening ved formodning om at et barn ikke udvikler sproget som
forventet, flersprogede børn m.m.

Sprog er stærkt knyttet til udviklingsdomæner, fordi sprog er et redskab for tænkning,
sociale praksisser og generel forståelse af verden. Udvikling af sprog, tænkning og for-
ståelse kræver, at nogen udpeger noget for barnet og efterspørger barnets opfattelse af
noget (Winther- Lindqvist 2011). Forskning påpeger også dialog og udvikling af sprog
som et helt grundlæggende element i pædagogisk arbejde, og at Vedvarende fælles
tænkning, hvor børn og voksne sammen reflekterer, diskuterer m.v. har signi-
fikant betydning for børns udvikling og læring (Sylva et al 2004).

Særligt udsatte børn får ofte et ringere sprogligt miljø, hvorimod børn, der har flere ressourcer ofte har miljøer præget af anerkendelse, dialog, flere aktiviteter og voksne, der er tættere på børnene (Winther – Lindqvist 2011). Der ses altså en tendens til en selvforstærkende effekt, hvor børns ressourcer får betydning for hvordan den pædagogiske tilgang er, hvorfor det er værd ikke kun at være opmærksom på børn, der åbenlyst har behov for særlig sproglig indsats, men i særdeleshed også på det generelle sproglige miljø i dagtilbuddet.

En fokuseret generel sproglig indsats i dagtilbuddet indeholder følgende elementer:

- Fokus på verbalisering, hvilket betyder at personalet er opmærksomme på at være specifikke og varierede i deres sprog sammen med alle børn og i enhver tænkelig situation.
- At gribe øjeblikket med barnet, hvilket betyder at være nærværende nok til at gribe de initiativer, barnet kommer med til samtale og forsøge at være nysgerrig og reflekterende sammen med barnet.
- Planlægge rum for dialoger, hvilket betyder at der både er indrettet fysisk til at kunne have dialog med et eller få børn og at der er en opmærksomhed på, at alle børn har denne mulighed.

I tilsynet vægtes følgende indikatorer omkring sprog og kommunikation:

- 1) Samtaler med turtagning
- 2) Personale og børns deltagelse i leg og sammenhæng med sprogudvikling
- 3) Sprogvurdering og anvendelse af sprogkoordinator

Der laves forud for tilsynet observationer af flere parter, med henblik på at stille skarpt på særligt det uformelle sproglige miljø i dagtilbuddet, som er en vigtig understøttende faktor ved børns sproglige udvikling.

3.8 Motorik og bevægelse

Små børns læring går gennem kroppen. Det er både den mere brede erfaringsdannelse og sansning, men også den sproglige udvikling, som har en stærk sammenhæng med børnenes mulighed for motorisk udfoldelse. Det er derfor vigtigt, at små børn har adgang til arealer, hvor de kan bevæge sig, og at de voksne omkring dem giver mulighed for, at børnene løbende gennem dagen kan bevæge sig, samtidig med at de voksne er nærværende og deltagende i grovmotorisk udfoldelse. Man kan sige at bevægelse er børns vej ind i sproget (Fredens).

På samme måde er sanserne det kompas, som børn bruger når de skal orientere sig. Sanserne stimuleres gennem leg, oplevelse og udforskning, og det er derfor vigtigt, at børn har adgang til et miljø, der giver mulighed for dette (Fredens, Næsby 2017).

Børn lærer ved at deltage i fællesskaber og ved at spejle sig i andre, der kan mere end dem selv. Det pædagogiske personale har således en vigtig rolle som rollemodel og mesterlærer for børnene, i forhold til at vise glæde ved bevægelse og motorisk udfoldelse og ved at turde udforske verden og hvad kroppen kan (Fredens, Næsby 2017, Sylva et al 2004).

Et godt motorisk miljø giver via fysiske rammer, regler og inspirerende voksne, børnene mange muligheder for at bevæge sig, opleve og udforske verden løbende gennem dagen.

Derfor er de valgte indikatorer, der arbejdes ud fra ved tilsynet følgende:

- 1) Viden om motorisk udviklings betydning for børns generelle udvikling
- 2) Praksis med at skabe mulighed for børns motoriske udvikling (i form af fysisk rum, regler, pædagogisk praksis)

Temaet motorik og bevægelse taler i høj grad ind i læreplanstemaet krop, sanser og bevægelse, men her vægtes særligt at se på de rammer, som kan understøtte det mere uformelle og integrerede arbejde med børns motoriske udvikling.

3.9 Faglig ledelse

I danske forskningsprojekter påpeges det også, at dagtilbuddenes kultur har betydning for kvaliteten af den pædagogiske praksis. Som dagtilbud er det centralt at forholde sig til spørgsmål som: Hvordan udvikler vi praksis, hvordan samarbejder vi og hvordan forstår vi børns hensigter og læring (Kragh-Müller & Isbell 2011). Netop fordi den grundlæggende forståelse af hvordan børn udvikler sig og lærer samt hvordan personalet er responsive og refleksive, har betydning for hvordan børnenes miljø udformes og rammesættes.

Kultur kan også handle om hvordan man f.eks. arbejder med konfliktløsning med børn. Forskning viser, at dagtilbud, hvor børnene inddrages i konfliktløsning har betydning for børns udvikling på lang sigt, herunder hvor de får lov til at finde løsninger, der er meningsfulde for børnene samt hvor børnene har voksenstøtte til at udvikle færdigheder til at løse konflikter (Sylva et al 2004, SFI 2009).

Netop kulturen i dagtilbuddet hænger tæt sammen med den faglig ledelse. Faglig ledelse defineres her som ledelse, hvor der kan argumenteres fagligt for de til- og fravalg, der træffes med henblik på at skabe et godt læringsmiljø for alle børn (Voxted 2015). Den kompetente faglige leder stiller konkrete krav til det faglige niveau, og forandringer i den daglige praksis er tæt knyttet til opgaven med at varetage, at alle børn har mulighed for læring, trivsel, udvikling og dannelse (Voxted 2015, dagtilbudsloven 2018).

Der er omkring tilsyn vedrørende faglig ledelse følgende indikatorer:

- 1) Arbejde med læreplaner som et aktivt redskab for de pædagogiske medarbejdere
- 2) Fagligt arbejde med hhv. pædagoger og medhjælpere/assistenter
- 3) Organisering af dagtilbuddet
- 4) Udvalgte faglige områder (tema 1-6)

Disse indikatorer skal understøtte at den faglige leder forholder sig til ledelse af den styrkede læreplan, og hvordan der arbejdes med pædagogisk faglighed i den pågældende institution gennem formelle og uformelle processer. Hertil kommer at de øvrige temaer, der har været en del af tilsynet, giver anledning til at drøfte, hvilke ledelsesmæssige overvejelser dette foranlediger.

4. Udarbejdelse af tilsynsmodel

4.1 Hvordan og hvorfor

Tilsynsmodellen er udarbejdet i et samarbejde mellem UCN og Skanderborg Kommune i perioden august 2017 – juni 2018, og udviklingsprocessen har haft til hensigt at involvere alle medarbejdere og ledere i Skanderborg Kommune. Dette har været et ønske både for at sikre den kontrolmæssige funktion, som tilsynet har, men samtidig for at udarbejde en tilsynsmodel, som giver anledning til faglig refleksion og udvikling og som retter fokus mod den ønskede udvikling på dagtilbudsområdet.

Der har hele vejen gennem processen været nedsat en arbejdsgruppe bestående af medarbejdere og ledere fra forskellige typer dagtilbud samt pædagogiske konsulenter, som har været med til at træffe valg undervejs i forhold til tilsynsmodellens indhold og form.

Dette har resulteret i den foreliggende tilsynsmodel og de tilhørende redskaber.

4.2 Opbygning af tilsynsmodellen

Da tilsynet, som tidligere beskrevet, både har et kontrollerende og et udviklende sigte, er tilsynsmodellen konstrueret således at der både er deltagere med forskelligt perspektiv ved selve tilsynet for at belyse institutionens praksis mere differentieret, ligesom der er udarbejdet metoder, der sigter mod at få flere stemmer og perspektiver i spil mere eller mindre direkte. Hensigten med dette er, at tilsynet bevæger sig fra at være en samtale mellem leder og pædagogisk konsulent, til at tilsynet er med til at udfordre og udvikle praksis gennem en mere varieret belysning af praksis.

5. Opfølgning og praksisudvikling

Det aftales i en konkret handleplan ved tilsyn i den enkelte institution, hvordan der følges op på tilsynet. Dette med en konkret beskrivelse af hvem, der har ansvar for hvilke handlinger og hvornår.

6. Kvalitetsrapporten

Kvalitetsrapporten på dagtilbudsområdet skriver sig med denne kobling både ind i at fokusere på dagtilbudsloven generelt, hovedpointerne fra forskning om højkvalitetsdagtilbud og lokale værdier, visioner og projekter, som ønskes gennemført.

Hensigten med kvalitetsrapporten er at skabe viden om, hvordan dagtilbuddene i Skanderborg kommune ser ud i en form, som både er meningsfuld for de praktikere, som skal bidrage med data og som samtidig danner et kvalificeret beslutningsgrundlag for de ledere og politikere, som har dette til opgave. Herudover tilsigtes det, at kvalitetsrapporten er med til at synliggøre, hvordan der i kommunens dagtilbud arbejdes specifikt med den styrkede læreplan.

For at kvalitetsrapporten på en gang er meningsfuld og anvendelig på flere niveauer i organisationen, er det nødvendigt, at rapporten rækker ud over ren selvevaluering i fortællende form, som primært formidler det enkelte dagtilbuds selvforståelse. Samtidig er det vigtigt, at der måles på parametre, som er vedkommende for praksis. Da kvalitetsrapportens validitet i høj grad afhænger af at dagtilbuddene bidrager med data om både styrker og svagheder, er det ligeledes nødvendigt, at der foreligger en klar kontraktering af form, indhold og anvendelse af kvalitetsrapporten (Vedung 2009).

Nogle af de aspekter som set i dette lys er vigtige i indsamling, bearbejdning og formidling af data til kvalitetsrapporten:

- At værdigrundlaget for at drive dagtilbud afspejles i kvalitetsrapporten, så der er en klar sammenhæng mellem de værdier, der eksempelvis opridses i den sammenhængende børn/unge politik og de indikatorer, der stilles skarpt på 'En fælles og ligeværdig proces, hvor dagtilbuddene får en stemme ind i at udforme og anvende data fra tilsynet
- At indikatorerne i kvalitetsrapporten bringes til anvendelse (dvs. at der måles på områder, som har relevans og anvendes aktivt – fordi man vil vide noget og handle herpå), og at der er en plan for hvordan kvalitetsrapporten bringes i anvendelse
- At det er ønskeligt, at kvalitetsrapporten udarbejdes med henblik på at forme praksis konstruktivt fremadrettet, både i det enkelte dagtilbud og i kommunen generelt
- At fokus i kvalitetsrapporten er på opgaveløsningen. Det vil sige, at der både stilles skarpt på rammerne for dagtilbuddenes opgave, processerne og indholdet heri
- At det er gennemsigtigt, hvordan informationer, tal m.m. gøres op, formidles og anvendes – altså en kontraktering mellem de involverede parter (Miller og Holm-Larsen 2009)

Det er således hensigten, at de områder, der føres tilsyn med både hænger sammen med kvalitetsrapportens områder og de samtidig har en funktion om at understøtte udvikling af pædagogisk praksis. Det betyder også, at de data der fremkommer, kan anvendes til begge formål.

Litteraturliste

Brody, K. (2014). *Sustained Shared thinking in the Early Years – linking theory to practice*, Oxon: David Fulton, Routledge

Broström, S., & Hansen, M. (2006). *Pædagogik. Didaktik, læring og dannelse i dag-institution og skole*. København: Frydenlund Academic.

Brostrøm, S. (2016). *ten year old reflections on their life in preschool, Nordic studies in Education*, Vol 36, 1-2016, pp 3-19

Børne- og Socialministeriet (2018) *Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold*

Clifford, R.; Reszka, S.S. & Rossbach H.-G. (2010). *Reliability and Validity of the Early Years Childhood Environment Rating Scale*, Chapel Hill: FPG Child Development Institute

Fredens, K. (2012). *mennesket i hjernen*, København: Hans Reitzels Forlag

Hansen, O.H. (2013). *Stemmer i fællesskabet*, Emdrup: DPU

Honneth, A.(2006). *Kampen om anerkendelse*, København: Hans Reitzels Forlag

Klinge, L. (2016). *Relationskompetence*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Kragh-Müller, G., & Isbell, R. (2011). *Children's perspectives on their everyday lives in child care in two cultures: Denmark and the United States*. *Early Childhood Education Journal*, 2011(39), 17-27.

Martin-Korpi, B. (2005). *The foundation for Lifelong Learning in Children in Europe, Curriculum and assessment in the Early Years*,nr. 9, Edinburgh: Children in Scotland

Miller, T. og Holm-Larsen, S.(red.)(2009). *Kvalitetsrapporten – evaluering og udvikling*, Frederikshavn: Dafolo

Nielsen, M. (2013). *Relations og ressourceorienteret pædagogik*, Frederikshavn: Dafolo

Nottingham, J.(2016). *Challenging learning – theory, effective practice and lesson ideas to create optimal learning in the classroom*, Oxon: Routledge

Nottingham, J. og Nottingham, J. (2017); *Styrk den tidlige læring – sådan hjælper du mindre børn med at lære, hvordan man lærer*, Frederikshavn: Dafolo

Næsby, T. (2014). *Kvalitet i dagtilbud, Ph.d. afhandling*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Næsby, T. (2017). *Barndom og pædagogisk kvalitet*, København: BoD

Ringsmose, C. & Kragh-Müller, G. (red.) (2017). *The Nordic Social Pedagogical Approach to Early Years*, København: DPU

Jensen, A.S.; Svinth, L. & Hansen, O.H. (2016). *Barnet i centrum – pædagogik og relationer i vuggestue og dagpleje*, København: Akademisk Forlag

Sylva, K.; Melhuish, E.; Sammons, P.; Siraj-blatchford, I. & Taggart, B. (2004). *The effective Provision of PreSchool education – A longitudinal study funded by the DfES 1997-2004*, London; DfES

Sylva, K.; Melhuish, E.; Sammons, P.; Siraj-blatchford, I. & Taggart, B. (2010). *Early Childhood Matters – evidence from the Effective Pre-School and primary Education project*, London: Routledge /Taylor & Francis

Vedung, E. (2017). *Public Policy and program Evaluation*, London: Taylor & Francis

Voxted, S. (2016). *Faglig ledelse i offentlige organisationer*, København: Hans Reitzels Forlag

Winther-Lindqvist, D.A. (2011). *Børnekultur og social identitet i Pædagogers arbejde med sprog og billeder*, Mark.K. (red.), København: Akademisk Forlag
Rapporter m.v.

OECD (2006). *Starting strong-Early Childhood education and Care*, OECD training and Education Division

Dagtilbudsloven (2018). LOV nr 554 af 29/05/2018 samt BEK nr. 968 af 28/06/2018

SFI 2009: Nielsen, A.A. & Christoffersen, M.N. (2009). *Børnehavens betydning for børns udvikling – en forskningsoversigt*, Det nationale forskningscenter for velfærd.

Materialet er udarbejdet i et samarbejde mellem Skanderborg Kommune og Professionshøjskolen UCN, act2learn Pædagogik & Læring.

